

ЗДОБУТКИ Й ПРОРАХУНКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921рр.

*Вона прийшла, як мрія довгождана,
і вийшли всі назустріч їй,
і всі кричали їй: «Осанна!
Благословенний ранок твій!»
Олександр Олесь*

Повертаючись до подій української історії столітньої давності, задаєшся питанням, піднятим О.Субтельним у праці «Україна: історія»: «Чому ж у період, коли розпалися імперії й майже всі нації Східної Європи, включаючи й такі невеликі, підвладні царям народи, як фіни, естонці, латиші та литовці, завоювали незалежність, а 30-мільйонному народу України не вдалося зробити цього? Це питання тим, доречніше, що українці боролися й заплатили за свою незалежність більшим числом життів, ніж, напевно, будь-яка інша нація».[8, с. 327].

Серед причин поразки українців Орест Субтельний називає внутрішні та зовнішні чинники. З точки зору внутрішніх чинників, є той факт, що українці були змушені починати створення держави, ще не завершивши формування нації, що ускладнювалося гнітом царату та слабкістю соціальної бази. З усіх суспільних груп і класів в Україні найдіяльнішою у національному русі та зусиллях у будівництві держави виявила себе інтелігенція. Проте вона становила лише 2-3% усього населення, й тільки невелика її частина підтримувала українську справу. Очолюючи змагання за незалежність, українська інтелігенція розраховувала на допомогу селянства. О.Субтельний так змальовує українського селянина початку ХХ століття: «Неосвічений, забитий і політично незрілий селянин знав, чого він не хоче, але не міг з упевненістю сказати, за що він бореться» [8, с. 329]. Підтвердженням цієї точки зору є автобіографічний роман Уласа Самчука «Волинь» [6], [7], який дає своєрідний зріз селянської ідеології початку ХХ століття. З одного боку, сподівання працювати на своїй землі, хай, навіть, і тяжко, з іншого – розгубленість, через відсутність достатніх знань та інформації – попадання під вплив різних політичних сил, інертність, споглядання та вичікування. У селах були як прихильники сильної влади царя (бо як же далі жити?), так і прихильники ідей більшовизму (здебільшого молодь) і української влади. Та все ж більшість селян була серед невизначених, а, значить, не поповнювала рушійні сили Української революції. Підтвердження цієї точки зору знаходимо і в праці Віктора Ревеуга «Полтавщина в перший рік Української революції»: «Основна ж маса полтавців, як і українського населення взагалі, - селянство - стояло осторонь боротьби, коли вирішувалася доля Української державності. Задавлене віковим рабством, темне і забите, без належної державної орієнтації, воно нездатне було до збройного опору більшовицькій агресії і керувалося

при цьому принципом «моя хата з краю», забуваючи, що крайня хата завжди горить першою, що незабаром і збулося» [5, с. 175].

Н.Полонська-Василенко серед внутрішніх причин поразки Революції називає відсутність єдності політичних сил: «Представники українського народу не знайшли в собі в такій мірі патріотизму, національної свідомості й зрозуміння, щоб стати вище від партійних інтересів і об'єднатися в ім'я Української Держави» [4, с. 492]. Часи змінюються, а проблеми щодо єдності нашого народу залишаються.

В самій Центральній Раді переважали помірковані елементи, які відкладали на майбутнє, до Всеукраїнських Установчих зборів, вирішення найгостріших соціально-економічних і політичних питань. Серед першочергових завдань М.Грушевський називав «розрішення земельної справи (аграрного питання)» [1, с.119], і в той же час зазначав, що «тепер до неї пориватися не можна», бо не настав відповідний момент.

Серед внутрішніх чинників О.Субтельний називає і хаос, що панував в Україні у 1917–1921 рр. через нездатність української влади вирішити найголовніші питання: аграрного, забезпечення міст продовольством, домагання порядку і законності, створення міцної національної армії.

До зовнішніх причин відносять неспроможність українців добитися визнання й допомоги переможної Антанти. А ще Україні шлях до незалежності перетяла більшовицька Росія з її величезними фінансовими, адміністративними, промисловими та людськими ресурсами. Хоча й тут М.Грушевський бачив позитив у тому, що «війна більшовиків з Україною рішуче поставила хрест над ідеологією спільності, розв'язала всякі моральні вузли, які ще могли в чийх-небудь очах зв'язувати українця з московським громадянством спеціально» у своїй статті «Кінець московської орієнтації» [1, с. 138]. Шкода тільки, що облуда з очей частини українців упала не надовго.

Але поряд із втратами Революція принесла українцям і здобутки. Михайло Грушевський писав: «Всі наші утрати, які б вони не були болючі й ненагородимі, ми запишемо на рахунок відбудови державного життя нашого народу, забезпечення його економічних і культурних потреб, інтересів наших трудових мас, утвердження нашого національного існування – і приймемо сей рахунок до уваги в нашій дальшій діяльності. Тверезо й твердо оцінимо ті реальні умови, в котрих ми опинились в результаті революції й війни за українську самостійність» [1, с. 136]. М.Грушевський вказує на колосальний досвід у державотворенні, який має прислужитися і надалі.

Національна свідомість, раніше притаманна обмеженій частині інтелігенції, поширилася на всі верстви українського суспільства. Поява українських урядів привчала селян вважати себе українцями, здобувати упевненість у власних силах і почуття самоцінності.

Серед найбільших здобутків Революції Н.Полонська-Василенко називає закладення фундаменту українізації освіти та школи, на що вказують відкриття тільки восени 1917 року 53 українських гімназій, складання навчальних планів української школи, друк українських підручників, створення українських університетів. [4, с. 486-

487] Позитивним фактом було і створення українських видавництв, на що вказує М.Грушевський.[1, с. 237]

Серед важливих досягнень Революції 1917–1921рр. відзначають діяльність українських органів влади у формуванні державної мовної політики. Вже 24 березня 1918 року Центральна Рада ухвалила Закон про запровадження української мови у банківській і торговій сфері [9, с. 145]. Не варто недооцінювати у контексті політики українізації і закони Української держави про утворення національної бібліотеки (2 серпня 1918 р.), перетворення Київського народного університету у Київський державний український університет (17 серпня 1918 р.), про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету (17 серпня 1918р.), заснування державної драматичної школи (30 серпня 1918р.), відкриття кафедр українознавства у Харківському і Новоросійському державних університетах (28 вересня 1918р.), відкриття Української академії наук (14 листопада 1918 р.)[9, с. 146]

Вперше на державному рівні була продемонстрована українська національна символіка: синьо-жовтий прапор, герб-тризуб, урочиста пісня «Ще не вмерла Україна».

Спроби створити Українську Державу сформували певний досвід, заповнили безперервний ланцюг державотворчого процесу українського народу, що дає підстави вважати Революцію 1917–1921 рр. національною.

А пораду М.Грушевського українцям, щодо подій вікової минувшини, доречно буде взяти до уваги і сьогодні: «Я вважаю, що та стадія українського життя, в яку ми ввійшли, вимагає високого морального настрою, спартанського почуття обов'язку, певного аскетизму і навіть героїзму від українських громадян»[1, с. 137].

Дані матеріали можуть бути використані при підготовці учнів 10 класу до практичного заняття у вигляді презентації творчих проєктів «Здобутки та прорахунки Центральної Ради» при вивченні історії України.

Джерела та література:

1. Грушевський М. С. Хто такі українці і чого вони хочуть / М. С. Грушевський. – К.: Т-во «Знання» України, 1991. – 240 с.
2. Нарис 66. Виникнення та діяльність Центральної ради // Історія України (компаративні нариси) / О. А. Білоусько, А. М. Киридон, П. В. Киридон, П. А. Кравченко / Посібник для учнів та студентів. – Полтава: АСМІ, 2002. – С.429-435.
3. Пиріг Р.Я. Повернення Михайла Грушевського / Р. Я. Пиріг // Сторінки історії України: ХХ століття: Посібн. для вчителя / За ред. С. В. Кульчицького; Упоряд.: В. П. Шевчук, А. А.Чуб, Н. А.Дехтярьова. – К.: Освіта, 1992. – С.255-289
4. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. Т.2. Від середини XVII століття до 1923 року / Н. Полонська-Василенко. – К.: Либідь, 1992. – 608 с.
5. Ревегук В.Я. Полтавщина в перший рік Української революції (Доба Центральної Ради (березень 1917–квітень 1918рр.)) / В. Я. Ревегук. – Полтава: АСМІ, 2007. – 186 с.
6. Самчук У.О. Волинь: роман у трьох частинах. Том перший / У. О. Самчук. – К.: Дніпро, 1993. – 574 с.
7. Самчук У.О. Волинь: роман у трьох частинах. Том другий // Післямова С. Пінчука. – К.: Дніпро, 1993. – 334 с.
8. Субтельний О. Україна: історія / О. Субтельний. – К.: Либідь, 1991. – С. 300–331

9. Шевчук Ж. Мовна політика урядів Центральної ради, гетьмана П.Скоропадського та УНР // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Збірн. статей (випуск 12) / Відповід. ред. Р.В.Маньковська. – К.: Рідний край, 2001. – С.145–151

О. Ю. Костенко, А. Виноградов,

УКРАЇНСЬКА РЕВОЛЮЦІЯ : КОНЦЕПЦІЯ, ХРОНОЛОГІЯ, ПЕРІОДИЗАЦІЯ

Історія України – це невтомна боротьба її народу за незалежність, визнання та об'єднання, ідея всеукраїнської єдності не полишала українців протягом багатьох століть. В історії українського народу є події, які відіграли важливу роль в реалізації цих національних ідей. Однією з них є українська революція 1917-1920 рр. Безумовно, це дуже суперечлива сторінка історії, сторінка, яка, мабуть, найбільше переписувалась і змінювалась протягом століття. Українська революція в своєму нестримному русі принесла багато явищ, які сприяли розвитку національно-визвольного руху, але принесла і багато фактів негативного характеру про які ми не маємо права забувати, особливо в наш важкий і неспокійний час, коли ми самі та наші мужні захисники боремося за єдність нашої землі, творимо історію. Наше завдання – вивчаючи історію, вчитися на помилках минулого, щоб не допустити їх повторення.

Але не дивлячись на деякі негативні риси революція вивела український народ на шлях розвитку, поставила українське питання на перший план, відіграла історичну роль у пробудженні українського народу до власного незалежного життя. Українська революція 1917-1920 рр. здійснила мрію багатьох поколінь українців про об'єднання в єдиній соборній державі. Незважаючи на тривале імперське поневолення народ знайшов у собі сили, щоб протягом тривалого періоду вести запеклу збройну боротьбу, відстоюючи свою державність.

Отже, у 1917 році український народ одержав історичний шанс створити власну соборну державу. Революція 1917 р. застала українців скаліченими національно, соціально і культурно. Після довгої московської неволі, перед вибухом революції лише селянство залишалося українським щодо мови та національних традицій. Всі інші верстви українського суспільства були денационалізовані. Відсіль - мала національна свідомість в народних масах. Важке соціальне становище переважної частини населення, нерозв'язаність аграрного питання і проблеми соціального захисту робітників - все це мало вирішальний вплив на організацію українських національних сил, зокрема на організацію українського проводу. Українцям нам не бракувало ентузіазму та запалу в тодішній визвольній боротьбі, але для державного будівництва бракувало організованих і добре підготовлених сил, бракувало людей дисциплінованих, з характером, людей з фаховою та загальнополітичною освітою. Наслідком того в багатьох галузях державного життя ширилася безвідповідальна "отаманщина" та сваволя на шкоду українській визвольній боротьбі [2, с. 87]. Недостача українських інтелігентських сил найтяжче відбилася на організації